

ПІДХОДИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Юр'єва І.А., к.е.н., доцент кафедри економічного аналізу та обліку, м. Харків, НТУ «ХПІ»

Поберережна Н.М., к.е.н., доцент кафедри економічного аналізу та обліку, м. Харків, НТУ «ХПІ»

Стратегічна задача прискорення соціально-економічного розвитку українського суспільства зумовлює необхідність реформування всієї сукупності суспільних відносин. З подальшим зростанням масштабності завдань реформування суспільства та зростанням вимог до його членів зростає і роль відповідальної поведінки і діяльності всіх суб'єктів суспільних відносин. Всезростаюче значення соціальної відповідальності, виявлення її як всезагального фактору, що забезпечує цілісність соціальної системи, дозволяє сформулювати закон зростання соціальної відповідальності. Змістом закону є перехід історичної необхідності у потребу для кожного суб'єкта соціальних відносин вільно обирати оптимальний варіант поведінки і діяльності в інтересах прогресивного розвитку суспільства.

Соціальна відповідальність відображає певне співвідношення між особистістю та суспільством загалом, свідоме відношення суб'єкта соціальної діяльності до вимог соціальної необхідності, громадянського обов'язку,

соціальних завдань, норм і цінностей, розуміння наслідків здійснюваної діяльності для певних соціальних груп. Питання соціальної відповідальності бізнесу розглядають закордонні та вітчизняні дослідники, зокрема: В. Апопій, К. Девіс, С. Задек, Е. Карнегі, Г. Ленсен, М. Фрідмен, О. Шелдон, А. Базиліук, Г. Башнянін, М. Бутко, В. Воробей, С. Ілляшенко, С. Князь, О. Кузьмін, А. Садеков, М. Стародубська, М. Туган-Барановський, В.М. Шаповал та низка інших. Як зазначає О. Ростигаєв, соціальна відповідальність є вираженням всієї розмаїтості соціальних відносин та узагальнює у собі всі форми відповідальності.

Відсутність єдиного тлумачення розглянутої системи соціальної відповідальності свідчить про її інтенсивний розвиток у реальних соціальних практиках. Різноманіття підходів є відбиттям складності цього процесу. Соціальна відповідальність розуміється як ведення господарської діяльності за нормами і законами, прийнятим у країні, де вона здійснюється. Це створення робочих місць. Це добродійність і створення різних фондів допомоги різним соціальним шарам суспільства. Це забезпечення захисту навколишнього середовища свого виробництва і багато чого іншого, що підтримує соціальну стабільність у країні.

Під системою соціальної відповідальності розуміється сукупність функцій та повноважень, які необхідні для здійснення управлінського впливу, у тому числі і соціального. Система соціального управління повинна будуватися з врахуванням таких основних принципів:

- функціональної інтеграції - соціальне управління не може бути ефективним, якщо воно спиратиметься тільки на розв'язування оперативних та тактичних завдань; необхідно весь менеджмент підприємства, усі його функції орієнтувати на соціальну відповідальність, а в разі виникнення ознак кризового стану - їх локалізацію;

- професіоналізму, який передбачає наявність спеціальної підготовки тих осіб, що приймають на собі відповідальність за дієвість соціального управління, опанування певних знань та навичок для безпосереднього

проведення або управління цією роботою;

- відповідальності за наслідки рішень, що приймаються, саме в цій функціональній підсистемі управління необхідна розвинута та збалансована система відповідальності за наслідки реалізації соціальної програми, насамперед фінансової;

- оптимального співвідношення централізму та децентралізму в прийнятті відповідних рішень, максимальне залучення персоналу підприємства, яке опинилося в кризовому стані, до розробки та впровадження соціальних заходів.

В соціальному управлінні чітко проглядаються наступні постійні процеси:

- моніторинг внутрішнього економічного стану організації (її динаміки соціальної відповідальності);

- оцінка ділового середовища (динаміки ділової активності близького оточення);

- аналіз стану економіки на макро- і мезо рівнях (через призму його впливу на соціальні процеси в організації);

- управління персоналом.

Система соціальної відповідальності являє собою сукупність дій держави, організації, підприємців, особистості, які впливають на якість життя членів суспільства:

- між організацією і суспільством. Організації слід розуміти, як її рішення і діяльність впливають на суспільство. Організації також слід розуміти очікування щодо відповідальної поведінки, які пропонуються суспільством і причетні до цього впливи. Це слід робити, розглядаючи основні теми і проблеми соціальної відповідальності;

- між організацією і її зацікавленими сторонами. Організації слід знати про свої різні зацікавлені сторони. Рішення і діяльність організації можуть виявляти потенційний і реальний вплив на цих приватних осіб і

організації. Це потенційний і реальний вплив є основою "інтересу", який змушує розглядати організації або частку осіб як зацікавлені сторони;

- між зацікавленими сторонами і суспільством. Організації слід розуміти взаємозв'язок між інтересами зацікавлених сторін, на які впливає організація, з одного боку, і очікуваннями суспільства з іншої сторони. Хоча зацікавлені сторони є частиною суспільства, вони можуть мати інтереси, які не відповідають очікуванням суспільства. Зацікавлені сторони мають унікальні інтереси стосовно організації, які можуть відрізнятися від очікувань суспільства відносно соціально відповідальної поведінки по кожному з питань. Наприклад, інтерес постачальника в тому, щоб одержати оплату, і інтерес співтовариства в дотриманні договірних умов можуть бути різними сторонами однієї проблеми.

Соціальна відповідальність належить до тих явищ, які з розвитком суспільства завжди змінюються. В умовах адміністративно-командної системи, в якій верхні структури "відповідали" за нижчі, а тих вважали "відповідальними" перед собою, зміст відповідальності як риси особистості зазнавав деформацій. Демократизація суспільства, зростання соціальної ролі особистості розширює межі її відповідальності. Демократизація та гуманізація системи освіти вносять істотні зміни не лише у зміст поняття "відповідальність", а й в умови її формування. В.І. Сперанський пропонує визначити рівні соціальної відповідальності відповідно до життєвої позиції особистості. У цьому зв'язку він виділяє п'ять рівнів відповідальності. На першому (низькому) рівні життєвої позиції відповідальність особистості виявляється як санкція, а основним мотивом здійснення дій є прагнення уникнути відповідальності. На другому рівні спонукальним мотивом є "дотримання норм і правил, прихильність до оточуючих". Наявність цього мотиву свідчить про сформованість відповідальності. На цьому етапі відбувається перехід від об'єктивної відповідальності до суб'єктивної. Особистість починає брати до уваги мотиви "неправильного вчинку" і умови, які спонукали здійснити його. На третьому рівні відбувається переростання

почуття відповідальності у відповідальність соціальну. Четвертий рівень характеризується насамперед високорозвиненою професійною відповідальністю, яка реалізується у трудовій діяльності. І, нарешті, п'ятий рівень дозволяє соціально зрілій особистості чітко займати громадянську позицію у трудовій та суспільній діяльності.

При визнанні своєї соціальної відповідальності організації буде необхідно враховувати всі три взаємозв'язки. Організація, її зацікавлені сторони і співтовариство, імовірно, будуть мати різні погляди через те, що їх мети різні. Слід визнавати, що частки особи й організації можуть мати багато і різноманітні інтереси, на які можуть вплинути рішення і діяльність організації.

Системі соціальної відповідальності притаманні:

- організаційне управління;
- права людини;
- трудові практики;
- навколишнє середовище;
- сумлінні ділові практики;
- проблеми, пов'язані зі споживачами;
- участь в [житті] співтовариств і їх розвиток.

Економічні аспекти, також як аспекти, що відносяться до здоров'я і безпеки ланцюжку створення (доданої) вартості, охоплюються в рамках семи основних тем відповідно до змісту. Також ураховуються відмінності в тому, яким чином зачіпаються кожні із семи ключових тем чоловіка і жінки (гендерне питання).

Рівні соціального забезпечення (соціальний захист) - це рівень організаційних, як системи суспільно-економічних заходів, державних, місцевих, які спрямовані на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо). З макроекономічної точки зору соціальне забезпечення - це система управління соціальними ризиками з метою компенсації шкоди, зниження або запобігання їх дії на процес розширеного

відтворення населення. Як соціально-економічна категорія соціальне забезпечення є відносинами щодо перерозподілу національного доходу з метою забезпечення встановлених соціальних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків. Даний рівень відображає не стільки соціальну відповідальність, скільки зобов'язання перед зацікавленими сторонами.

Другий рівень соціальної відповідальності у якості головного пріоритету передбачає проведення заходів соціальної відповідальності, який позитивно впливає на економічні результати підприємства. Цей рівень передбачає забезпечення персоналу компанії не тільки належними умовами праці, але і адекватними умовами існування. При цьому зберігаються зобов'язання попереднього рівня і додаються зобов'язання, які включають забезпечення співробітників підприємства певним набором соціальних послуг та пільг. Реалізація соціальних ініціатив на цій стадії проходить за двома напрямками:

- ініціативи, що спрямовані на розвиток потенціалу персоналу підприємства, підвищення професійних якостей та кваліфікації, підвищення охорони праці, турбота про здоров'я робітників;
- більш широкі ініціативи, пов'язані з покращенням житлових умов робітників, пенсійні програми, заходи спрямовані на піклування про сім'ї співробітників компанії, розвиток об'єктів соціальної сфери.

Також другий рівень соціальної відповідальності включає зовнішні аспекти діяльності підприємства. Підприємство може впроваджувати соціальні програми, що стосуються розвитку території присутності, місцевих громад, або окремих груп місцевого суспільства. Мета цих програм – створення сприятливого суспільного сприйняття організації, а також певні результати, які будуть корисні як суспільству, так і підприємству. Прикладом подібних взаємовигідних програм може бути розбудова транспортної інфраструктури регіону, інвестиції в освіту та охорону здоров'я населення, благоустрій території. Вкладення коштів у подібні ініціативи, на відміну від виплати податків, дозволяє проводити контроль за цільовим використанням коштів та досягати поліпшення якості життя населення у конкретних регіонах.

Третій рівень соціальної відповідальності передбачає заходи, економічна вигода від яких не є очевидною, а саме такі суспільно значущі форми соціальної активності, як підтримка історичних пам'яток, культурних та спортивних заходів. Залежно від того, наскільки системно підприємство займається соціальними заходами, і залежно від глибини зв'язку між соціальними ініціативами та основними бізнес-процесами компанії, можна виділити два підходи до соціальної діяльності: благодійний та комерційний. При благодійному підході переважають філантропічні заходи, в ході виконання яких компанія виділяє частину прибутку на корисні для суспільства ініціативи, проте ці заходи не обов'язково мають безпосередній зв'язок з основними бізнес-процесами. Прибічники такого підходу вважають, що присутність чітко виражених додаткових мотивів, окрім бажання зробити добрий вчинок, пошкодить позитивному ефекту подібних заходів на репутацію компанії та її відносини з цільовими аудиторіями. Перевагою благодійного підходу до соціальної відповідальності є легкість реструктуризації та скорочення подібних програм у кризових умовах, з огляду на побічний характер відношення їх до бізнесу компанії.

До недавнього часу благодійний підхід до соціальної відповідальності компаній використовувався більш широко. Він не потребує змін стратегії розвитку компанії і відносно легко реалізується. Також його перевагою є те, що підприємство має можливість регулювати обсяг фінансування соціальних ініціатив залежно від фінансових результатів своєї діяльності. Відповідно до комерційного підходу, соціальна діяльність підприємства пов'язується з досягненнями її бізнес-цілей. Усі соціальні заходи, які фінансуються компанією, повинні мати відношення до основної діяльності фірми. Відповідно до цього обираються такі напрямки соціальної діяльності: освіта та охорона здоров'я співробітників, покращення екологічної безпеки виробництва, розвиток інфраструктури території присутності і т.і. Цей підхід поступово стає популярним серед великих промислових підприємств, які намагаються сформулювати довгострокові цілі і стратегії розвитку. Особливістю

комерційного підходу є обов'язковий перегляд всієї діяльності компанії з метою встановлення відповідності усіх процесів принципам соціальної відповідальності, а також розробка механізмів контролю за результативністю соціальних заходів. Актуальність саме комерційного підходу підтверджується результатами досліджень, що фіксують значний розрив у очікуваннях суспільства та діями підприємств при використанні благодійного підходу до соціальної відповідальності. Представники суспільних і державних інститутів зацікавлені у відповідальному веденні бізнесу в цілому, а не лише у заходах випадкового характеру. Обидва підходи мають свої переваги і недоліки, тому компанії рідко слідують лише одному з них. Як правило у діяльності компанія переважає один підхід, але ситуативно може використовуватися і інший. Здатність підприємства ефективно використовувати наявні ресурси – важливий аспект стратегії реалізації соціальної відповідальності, у ході якої необхідно пов'язати можливості компанії з потребами клієнтів та зацікавлених сторін. З цією метою доцільно розглянути ресурси і можливості компанії, які можуть бути використані не тільки для досягнення комерційних цілей, але і для вирішення соціальних питань. Для цього необхідно проаналізувати аспекти діяльності підприємства і виявити такі ресурси, що можуть бути використані у комерційному та соціальному напрямках діяльності підприємства. Такими ресурсами є :

- довіра до торгівельної марки. Найбільш відомі торгівельні марки користуються не меншою довірою, ніж політичні сили, державні інститути, міжнародні організації. У той же час має місце порівняно низький рівень довіри до підприємств і особливо до великих та міжнародних корпорацій. Це пояснюється тим, що при взаємодії із суспільством підприємство витрачає набагато більше ресурсів для покращення образу своїх брендів, ніж для покращення свого іміджу. Високий рівень довіри до торгівельних марок може бути використаний як вагомий ресурс при вирішенні соціальних проблем. Слід відмітити, що використання торгівельної марки для досягнення соціальних цілей одночасно сприяє досягненню цілей підприємства у сфері комунікацій із

суспільством, а саме: покращує імідж у очах клієнтів, персоналу та бізнес-партнерів, гармонізує відносини з державними та суспільними інститутами, забезпечує позитивне висвітлення інформації про компанію у ЗМІ.

- можливість широкого впливу на суспільство. Особливістю промислових підприємств може бути широка географія поставок. Відповідно до цього комплекс заходів соціального характеру повинен формуватися з урахуванням географічного простору діяльності підприємства. Можна стверджувати, що існує пряма залежність між переліком і масштабом соціальних ініціатив з одного боку, та масштабом діяльності компанії з іншого.

- інформація про споживачів. Кожна компанія у ході своєї діяльності збирає інформацію про споживачів (їх поведінку, уподобання, цінності), яку може використовувати у своїй діяльності. Розвиток інформаційних технологій робить цей процес надійним та недорогим. Зібрану інформацію можна використовувати не лише для досягнення бізнес-цілей, але й для вирішенні соціальних проблем. В окремих сферах діяльності підприємства можуть бути основним носієм такої інформації. Таким чином підприємство в змозі впливати на соціальну поведінку так само ефективно, як і на споживацьку.

- взаємодія з певною територією. Розташування на певній території може бути вагомим фактором взаємодії із суспільством. На етапі вибору місця розташування підприємства враховується багато економічних показників. Зазвичай при цьому враховуються і соціальні чинники, але урахування можливості впливу на вирішення соціальних проблем – досить рідкісне явище. Обравши слабо розвинений район підприємство може сприяти його розвитку. На відміну від урядових заходів, взаємодія підприємства з місцевою громадою та його інвестиції носять довготривалий характер.

- людські ресурси. Працівники підприємств мають трудові навички і володіють інформацією відносно своєї сфери діяльності. Разом з цим у світі існують соціальні проблеми, для вирішення яких необхідні саме ці можливості. Питання полягає у тому, щоб виокремити необхідну сферу діяльності та встановити необхідний зв'язок між потребами суспільства та можливостями

підприємства. Реалізація цієї ідеї полягає у тому, що компанія сприяє роботі своїх робітників над соціальними проектами у робочий час. При цьому найбільшій ефективності можна досягнути, коли у ході реалізації соціальних заходів є можливість використати професійні навички робітників компанії.

- фінансові ресурси. Окрім того, що компанії сприяють вирішенню певних соціальних проблем сплачуючи податки і забезпечуючи виплати дивідендів, вони можуть витрачати кошти на соціальні ініціативи, а також бути джерелом надходжень для фондів, що вирішують соціальні проблеми. Таким чином підприємства володіють ресурсами, що можуть ефективно використовуватися як у цілях виробництва, так і в цілях соціальної відповідальності.

Розробка науковцями будь-якої актуальної проблеми в державі обумовлює співставлення наукових гіпотез з оцінкою та регламентацією цих питань у правових документах, які визначають перспективи та стратегії держави в окресленому напрямку. Соціальна відповідальність залежно від її місця в державній політиці, конкретизації та реалізації дій з її впровадження може певним чином впливати на модернізацію управління та соціальних відносин. Але є загроза гарного декларування, яке не підтверджується реальними діями. Водночас існує можливість ініціювання реалізації державних настанов при певній інформованості і активності громадського суспільства. У будь-якому разі мають бути знання, усвідомлення та оцінка правової бази настанов Президента України і завдань уряду щодо соціальної відповідальності. Базовим правовим документом, який регламентує права та обов'язки держави і громадянина, є Конституція України. Вона визначає нашу країну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою (ст. 1), а людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку – найвищою соціальною цінністю. Підкреслюється також, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а затвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним її обов'язком (ст. 3). Разом із Конституцією в Україні існує цілий комплекс адресних нормативно-правових документів

соціального спрямування, зміст яких розкриває дані положення з більшою структурованістю, системністю та обґрунтованістю. Важливим для розуміння ролі соціальної відповідальності в управлінській діяльності, що має сприяти всебічним процесам модернізації в Україні, є аналіз основних стратегічних і програмних документів, які регламентують ці процеси сьогодні. Такий аналіз дозволить розкрити проблеми, актуальність та стратегії розвитку інституту соціальної відповідальності у їх різних виявленнях, які визначено органами виконавчої влади та інститутом Президента України на державному рівні, що обумовлює настанови та напрями досліджень цих питань. У той же час узагальнення змісту стратегічних документів розвитку країни у даному напрямі дозволить скласти уявлення про реальні кроки щодо підвищення соціальної відповідальності держави. Актуальність дослідження проблем соціальної відповідальності як чинника модернізації суспільних відносин, зокрема соціальної відповідальності та дисциплінованості влади, визначається урядовими документами. Щорічними Посланнями Президента України до Верховної Ради України, наприклад стратегія розвитку України 2020, у якій відзначається, що необхідна нова модернізаційна стратегія з низкої базових пріоритетів, передусім – створення сучасної, конкурентоспроможної держави, визначальними характеристиками якої є верховенство права і розвинена правова культура, збалансована представницька демократія, дисциплінований і мобільний державний менеджмент. Це обумовлено тим, що попередні роки були позначені низкою проблемних явищ у суспільно-політичному розвитку країни, унаслідок чого до цього часу залишається гострою проблема відповідальності виборних осіб та недосконалою система зворотного зв'язку влади і суспільства. Як наслідок, не вдалося забезпечити одночасного вирішення завдань підвищення ефективності діяльності органів влади. Таким чином, основним викликом для країни у суспільній сфері є необхідність продовження курсу реформ і розширення їх соціальної бази, збереження позитивних тенденцій підвищення дієздатності органів влади, що неможливо без підвищення рівня довіри до органів та інститутів влади. Кардинально

змінити ситуацію, що склалася в цій сфері, можна через реальну регламентацію підзвітності влади та надання можливостей суспільству впливати на неї.

Соціальна відповідальність влади має формуватись як політична культура – зростання почуття відповідальності за результати своєї діяльності у середовищі представників влади та управління. Для реалізації системних змін у сфері державного управління та підвищення соціальної відповідальності влади вжито ряд заходів щодо структурної реорганізації цієї системи центральних органів виконавчої влади та оптимізації державного апарату відповідно до функціонально-галузевого принципу побудови системи, запроваджено нову класифікацію підпорядкованих Кабінету Міністрів України центральних органів виконавчої влади (міністерств, державних служб, державних агентств, державних інспекцій), змінено їх функції, передбачено скорочення кількості центральних органів виконавчої влади та кількості державних службовців у них, децентралізація влади. Наступним етапом модернізації має стати реформування публічного управління в напрямі наближення його до світових стандартів як з теоретико-правової, так і з організаційної точки зору, що включає: чітке визначення ідеології реформи, насамперед у взаємовідносинах людини та держави, яке має забезпечити наповнення структур влади професійними, некорумпованими управлінцями, відповідальними за свою діяльність; реформування органів публічного управління шляхом належного правового забезпечення процесу. Зокрема, це прийняття відповідних законів, що нададуть реформі системності та комплексності: законів України «Про міністерства та інші центральні органи виконавчої влади», «Про державну службу», «Про адміністративні послуги», «Про правила професійної етики на публічній службі та запобігання конфлікту інтересів», Адміністративно-процесуального кодексу України; розроблення та реалізація нових моделей публічного управління. Зокрема, має бути створено раціональну та стабільну систему органів виконавчої влади не лише на центральному, але і на місцевому рівні; здійснено ефективний розподіл функцій і повноважень між органами публічної влади; нормативно-правове забезпечення в Україні, що забезпечить

відповідний рівень відкритості суспільно важливої інформації для громадян. Запровадження європейських норм відкритості є одним із реальних кроків нашої держави у євроінтеграційному процесі. Принцип відкритості інформації означає, що основним джерелом інформації про діяльність держави має бути сама держава. Наприклад, у США, до 60% інформації про діяльність держави подається державними органами, що підвищує соціальну відповідальність конкретного представника влади; підвищення ефективності державного управління шляхом реформування державної служби та виконавчої влади. У цілому в Україні вже створено новий механізм забезпечення прозорості та відповідальності влади, закладений у законі про доступ до публічної інформації та ведеться робота над оновленням Конституції України, яка має усунути нечіткість та неефективність механізмів формування і відповідальності найвищих органів державної влади. Особливу увагу в цьому документі приділено питанням соціальної відповідальності на рівні регіону. Сформовано вимоги до активізації місцевої економічної ініціативи та підвищення відповідальності регіональної влади за реалізацію державної регіональної політики на місцях, при цьому зроблено акцент на стані виконавської дисципліни щодо реалізації державної регіональної політики. Розвиток соціальної відповідальності бізнесу та партнерських відносин місцевої влади з бізнесом стосовно стимулювання місцевої економічної ініціативи та реалізації стратегічних завдань соціальної політики на місцевому рівні визначено стратегічними пріоритетами вдосконалення політики регіонального розвитку в Україні на період 2014-2020 рр.. Уперше наголошено на особистій соціальній відповідальності представника влади, підвищенні самостійності особи, відповідальної за свої дії. Для цього потрібне нормативне закріплення обов'язків органів виконавчої влади з імплементаванням такого механізму реалізації державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства та контролю за її виконанням, як щорічні плани і звіти всіх органів виконавчої влади щодо реалізації цієї політики, та їх оприлюднення. Зазначені норми створюватимуть ефективний механізм реалізації державної політики сприяння

розвитку громадянського суспільства, забезпечать належне планування та моніторинг відповідної діяльності органів виконавчої влади з визначенням меж особистої соціальної відповідальності. Так, погіршення ситуації у світовій економіці ускладнило умови реалізації завдань, передбачених Програмою економічних реформ в Україні, хоч і було докладено значних управлінських зусиль на вирішення оперативних завдань макроекономічного збалансування, але загострилася проблема суперечливості завдань стабілізації та зростання, знизилася можливість ресурсного забезпечення реформ. Це потребує запровадження особистої соціальної відповідальності органів виконавчої влади щодо ефективності реалізації даної програми. Програмою економічних реформ на 2014-2020, яка зараз створюється необхідне свідоме суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. Необхідно констатувати, що в умовах, коли джерела швидкого зростання економіки вичерпано, єдиний шлях виходу України на траєкторію сталого розвитку – це рішучі та всеосяжні реформи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності економіки. Реформи будуть спрямовані на побудову сучасної, стійкої, відкритої та конкурентоспроможної у світовому масштабі економіки, формування професійної та ефективної системи державного управління, зрештою – на підвищення добробуту українських громадян. Програма охоплює широкий набір стратегічних перетворень, серед яких виокремлено пріоритетний напрям «підвищення ефективності державного управління шляхом реформування державної служби і виконавчої влади», для реалізації якого необхідне встановлення відповідальних осіб з метою контролю за здійснення реформ та координацію дій між державними органами, а також для гарантованого виконання державою своїх соціальних зобов'язань за рахунок їх соціальної відповідальності. Сьогодні необхідний перехід до більш розвинених форм такої відповідальності за рахунок децентралізації влади, яка базується на принципі верховенства права, притаманному європейським демократіям». У Програмі реформ, яка створюється зазначено, що для забезпечення соціальної відповідальності на практиці важливо після оптимізації кількісних параметрів

системи державного управління перейти до нової якості роботи виконавчої влади, що потребує оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, структури і кількості територіальних органів виконавчої влади та місцевих адміністрацій. При цьому основою реформування має бути розширення прав територіальних громад, децентралізація влади через новий розподіл повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування. Здійснення реформ на регіональному рівні має спиратися на спільну позицію центру та регіонів на засадах посилення соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування. Таким чином, аналіз змісту стратегічних документів, які містять основні напрями соціально-економічного розвитку України, свідчить про певні державні настанови щодо актуальності досліджень проблем соціальної відповідальності як чинника модернізації суспільних відносин і забезпечення сталого розвитку на основі створення та реалізації системи соціальної відповідальності держави, регіону, суспільства, бізнесу, особистості. Світова спільнота у своїх прагненнях до збереження людства та умов його гідного існування визначила сталий розвиток як найкращий варіант досягнення цих цілей. Але декларування цілей та фіксація їх у міжнародних зобов'язаннях держав ще не свідчить про їх обов'язкову реалізацію. Сталий розвиток при його впровадженні передбачає збалансованість розвитку економічної, екологічної та соціальної систем і одночасну їх здатність до саморегуляції та відтворення. Це обумовлює зміну сучасної моделі економіки на нову, яка заснована на інноваційності і ефективному природокористуванні та гарантує гідний рівень життя нинішніх і майбутніх поколінь. Такі прогресивні зміни глобального рівня неможливо здійснити без національних рівнів. Згідно з міжнародним досвідом запровадження сталого розвитку найбільших успіхів на цьому шляху досягли ті країни, які застосували інструменти та механізми, що сприяли дотриманню певних обмежень, подоланню значних перешкод, запровадженню нових стандартів, нормативів тощо. У більшості випадків це обумовило кардинальні зміни в ідеології розвитку. Найбільш впливовим важелем на шляху впровадження сталого розвитку стала соціальна

відповідальність. Соціальна відповідальність – це волевиявлення, яке визначається певною поведінкою щодо дотримання усвідомлених обмежень та соціальних норм, гарантує безпеку та прогресивний розвиток, забезпечує узгодження інтересів суб'єктів, задіяних у суспільних відносинах та управлінні ними. Соціальна відповідальність багатоаспектна та багаторівнева. Вона виявляється на особистісному (індивідуальному) рівні через ступінь громадянської зрілості особистості та є базовою для інших рівнів. Від світосприйняття та усвідомлення людиною своєї значущості у світових перетвореннях, від її прагнення до перетворень у всіх сферах своєї життєдіяльності залежать її прояви на інших рівнях. На груповому рівні соціальна відповідальність визначається як корпоративна соціальна відповідальність; на суспільному вона передбачає соціальну відповідальність суспільства за гідний рівень життя нинішнього і майбутнього поколінь; на державному – визначає кращі шляхи досягнення сталого, соціального та людського розвитку. На глобальному рівні соціальна відповідальність окреслює пріоритети світового розвитку, людської цивілізації завдяки міжнародним домовленостям щодо запровадження сталого розвитку (м. Ріо-де-Жанейро, 1992 р., м. Йоганнесбург, 2002 р., м. Ріо-де-Жанейро, 2012 р.), а також Глобальному договору ООН, презентація якого в Україні відбулася у квітні 2006 р. Разом з тим світова спільнота розробила систему стандартів та рекомендацій, реалізація яких сприяє запровадженню сталого розвитку, а саме: стандарт ISO 14000 в галузі систем екологічного менеджменту, GRI – рекомендації щодо звітності в галузі сталого розвитку, міжнародний стандарт із соціальної відповідальності ISO 26000, ISO 9001:2000 тощо. Сталий розвиток визначено ООН як основний напрям розвитку цивілізації на XXI століття, а Україна має зайняти активну позицію для започаткування процесу змін, що забезпечить перехід до сталого розвитку держави.

Існують різні підходи до того, як компанії повинні взаємодіяти зі своїм середовищем у процесі маркетингової діяльності. Компанію можуть вважати соціально відповідальною, якщо вона принаймні збільшує прибуток для

власників (акціонерів), створює нові робочі місця, не порушує законів і норм державного регулювання, сплачуючи усі податки. З іншого боку, існує думка, що компанія на додаток до суто економічної відповідальності, має враховувати суспільні аспекти впливу своєї маркетингової діяльності на працівників, споживачів, місцеві громади, а також здійснювати позитивний вклад у розв'язання суспільних проблем у суспільстві загалом. У довгостроковій перспективі конфлікт між зобов'язаннями компанії щодо власників (акціонерів), з одного боку, та щодо клієнтів, постачальників, громади тощо – з другого, легко узгодити – прибутковість компанії зростає разом із довірою споживачів до неї. Поняття «корпоративна соціальна відповідальність бізнесу» вперше було офіційно озвучено у 1999 році. Перші послідовники концепції – японські компанії, що впровадили стандарти якості ISO, де соціальна відповідальність полягає не лише в задоволенні потреб споживачів, а і у забезпеченні добробуту суспільства загалом. ООН очолила рух за дотримання прав людини, справедливі трудові відносини, охорону навколишнього природного середовища та боротьбу з корупцією – Глобальний договір (UN Global Compact). Будь-яка організація – частина суспільства і відповідає перед ним за свої дії. Соціальна відповідальність виходить за межі тих зобов'язань, які бізнес на себе бере відповідно до законодавства (обов'язок сплати податків, створення робочих місць і прибутку для акціонерів). Дійти цілковитої згоди щодо природи і масштабів соціальної відповідальності складно через розмаїття ціннісних поглядів, властивих різним соціальним, діловим і корпоративним культурам. Бути соціально відповідальним – це добровільний вибір компанії, який вигідно вирізняє її в умовах зростання конкуренції і може сприяти комерційному успіху. Діяльність соціально відповідальної компанії нормалізує її відносини зі ЗМІ, органами влади, неурядовими організаціями, інвесторами тощо і створює додаткові мережеві відносини з їхніми представниками. Соціальна відповідальність передбачає поєднання різних учасників для покращення суспільного життя.

Основні переваги запровадження концепції соціальної відповідальності у

бізнесі:

- формування репутаційного капіталу компанії, підвищення лояльності клієнтів і цінності бренда;
- економія ресурсів на полегшеному вирішенні питань з органами влади і контролю та за рахунок налагодження партнерських відносин;
- ефективне управління ризиками за рахунок оперативного доступу до інформації із численних джерел і можливість швидко реагувати на проблеми в галузі;
- залучення та утримання кваліфікованих спеціалістів, які надають перевагу соціально відповідальній компанії;
- ефективніше залучення інвестицій.

На рівні особистості питання соціальної відповідальності невід'ємно пов'язані із соціалізацією особистості, оскільки перша утверджується як новоутворення онтогенетичного етапу розвитку індивіда у період соціальної зрілості. У вітчизняній та зарубіжній науках в останні десятиліття чітко утвердилася система поглядів на соціалізацію, що об'єднує наступні ідеї: про нерозривний зв'язок соціального становлення особистості з освітою та вихованням; про зв'язок соціалізації з адаптивними процесами; про соціальні контакти як одну із змістовних сторін соціалізації; про значення самосвідомості, соціальної орієнтації та розвитку мови для успішної соціалізації. У контексті цих ідей соціалізація розглядається як набуття людьми соціального досвіду та ціннісних орієнтацій, потрібних для виконання соціальних ролей.

Серед сучасних моделей соціалізації особистості можна виділити: психоаналітичну, або "особистісного контролю" (З. Фрейд); "рольового тренінгу" (Т. Парсонс); "соціального навчання" (Дж. Г. Доллард, Б. Скіннер, Р. Уолтерс та ін.); "міжособистісного спілкування" (Ч. Х. Кулі, Дж. П. Мід та ін.); когнітивну (Ж. Піаже, А. Маслоу та ін.); "модель інкультурації" (Ж. Баос, В.

Маліновський та ін.); "еволюційну" (Е.Г. Еріксон).

В аспекті проблеми соціальної відповідальності особистості заслуговують на особливу увагу моделі "міжособистісного спілкування", "когнітивна" та "еволюційна". Людина як активний суб'єкт є вихідним пунктом усього суспільного руху в його соціальній формі: суспільство творить людину, а вона – суспільство. Перебуваючи у зв'язках з іншими людьми, природою, суспільством, особистість відтворює себе за допомогою процесів усвідомленої саморегуляції. Остання є здатністю людини керувати собою на основі сприймання і усвідомлення актів власної поведінки. До найважливіших цінностей сьогодні належить вміння орієнтуватися і робити правильний вибір в умовах невизначеності. Вільний, невимушений вибір як соціально-етична цінність пов'язаний з конкретною відповідальністю.

Відповідальність також є етичною категорією. У словнику з етики відповідальність трактується як така, що віддзеркалює людину з точки зору виконання нею моральних вимог, які характеризують ступінь участі особистості, соціальних груп у моральному самовдосконаленні та у прогресивному розвитку соціальних відносин. Міра індивідуальної відповідальності, таким чином, знаходиться у прямому зв'язку з об'єктивними можливостями та історично досягнутим рівнем відповідальної поведінки в суспільстві. Сучасний німецький філософ - етик Г. Йонас обґрунтовує відповідальність сучасної людини як за виживання людства, так і за світ у цілому, за все, що є в ньому живого і неповторного. Соціальна відповідальність нерозривно пов'язана з духовністю особистості. Гармонізація та інтеграція внутрішнього світу людини, її якостей і властивостей виявляється в узгодженні та рівновазі між духовною спрямованістю особистості, цінностями і соціальною поведінкою. Духовний розвиток особистості містить в собі засвоєння і прийняття загальнолюдських цінностей, і перш за все, таких, як істина, любов, обов'язок, мир; реалізацію цінностей у повсякденному житті, а також розвиток здатності чути, вести діалог, "прислухатися до голосу совісті", до "вищого я" особистості, формувати позитивний характер. Відповідальність

також визначається як моральна риса людини, як мета виховання і якість, яка концентрує в собі усвідомлений особистістю обов'язок. Отже серед видів соціальної відповідальності розрізняють правову, адміністративну і кримінальну, а серед її форм – професійну, політичну, економічну. При розгляді соціальної відповідальності визначають також природу, соціальну суть, структуру і критерії, її регулятивну функцію в системі взаємозалежності особистості і суспільства.

Список літератури: 1. Визначення: корпоративна соціальна відповідальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://csrgender.org.ua/discrimination/53-zagalna-informaciya-pro-ksv-ta-ender.html>. 2. Галайда Т. О. Роль корпоративної соціальної відповідальності підприємств у розвитку системи соціального партнерства в Україні / Т. О. Галайда, В. В. Скриль, О. М. Мяло // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. — 2012. — № 4 (62). — С. 280–283. 3. Корпоративная социальная ответственность [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.veb.ru/common/upload/files/veb/kso/ksobook2011.pdf>. 4. Business for social responsibility. Overview of Corporate social responsibility. [Электронный ресурс]. — [2003]. — режим доступа: [http:// www.hbs.edu/](http://www.hbs.edu/). 5. Корпорация, социальная ответственность и местные власти. Модели эффективного сотрудничества: Сборник материалов по результатам исследования аспектов взаимоотношений корпораций, местных властей, а также системы внебюджетных отношений в РФ. М.: Институт города. 2003. С. 20.